

VISIÓ DIGITAL

Phantom (F. W. Murnau, 1922)

Miquel Alenyà

Drama psicològic, no sobrenatural, del realitzador F. W. Murnau, de dues hores de durada. El guió, molt detallat i precís, escrit per Thea von Harbou *Metròpolis*, Fritz Lang, 1927)² amb la col·laboració de Hans Heinrich von Twardowski (no acreditat), adapta la novel·la *Phantom*, de Gerhart Hauptmann (1862-1946), publicada en el *Berliner Illustrierte Zeitung*, del 5/II al 1/IV de 1922. Es va rodar, entre maig i setembre de 1922, en escenaris exteriors de Neubelsberg (Potsdam, Alemanya) i a l'estudi Bioscop-Atelier (Neubabelsberg), amb un baix pressupost. Produït per Erich Pommer *El gabinet del Dr. Caligari*, Wiene, 1920) per a Uco-Film GmbH, se projecta per primera vegada en públic el 10-XI-1922 (Dusseldorf) i s'estrena amb tots els honors, amb motiu del 60è aniversari d'Hauptmann, el 13-XI-1922 a l'Ufa-Palast (Berlín).

L'acció dramàtica té lloc a Breslau (Alemanya) i a un petit poble de la idíl·lica vall d'Hirschberg (Alemanya). Lorenz Lubota (Abel) és un modest empleat administratiu de l'ajuntament. És innocent, honest i sensat. Dedicava el seu temps lliure a escriure poemes. És fantasiós i somniador: viu més en un món imaginari que en el real. Ambiciosa adquirir fama i guanyar molts diners amb els seus versos. El seu fràgil equilibri emocional i mental se posa de manifest quan se comporta com si fos el poeta més gran del món. Viu pobrament amb sa mare (Richard), el seu germà menor Hug (Twardowski) i

sa germana Melània (Nissen). Senten estimació per ell l'enquadernador Starke (Ettlinger), sa filla Maria (Dagover) i la rica prestamista Schwabe (Berger), germana de sa mare. Quan coneix Verònica Harlan (Putti), jove filla d'un ric comerciant de la localitat, en resta fascinat i perd el control sobre ell mateix.

El film suma drama, fantasia, història d'amor, anàlisi psicològica i crítica social. És una pel·lícula muda, que va estar perduda fins que el 2002 se'n va trobar una còpia completa en bon estat de conservació. Restaurada per la Fundació F. W. Murnau, va ser editada en DVD (12-IX-2006). Sota l'aparença d'un drama senzill d'amors impossibles, Murnau fa una profunda i impressionant anàlisi psicològica. Per mitjà d'indicacions, insinuacions i subtils suggerències, descriu el descens d'un modest funcionari municipal, innocent i simple, als inferns de la maldat i la follia. Els mals s'inicien quan és atropellat pel cotxe de passeig de Verònica, de la qual s'enamora de cop. La seva imatge idealitzada es converteix en obsessió. Les visions oníriques que té d'ella cada vegada són més distorsionades, falsejades i privades de vida, tot demostrant el progrés del desordre interior del protagonista. Els records de l'accident, cada vegada més boirosos i violents, mostren la progressiva pèrdua de la lucidesa i de l'equilibri mental del personatge. El bes dels germans (Hug i Melània) suggereix les tendències incestuoses del narrador.

L'autocontemplació narcisista de Melita (Putti) al mirall denuncia la vanitat, l'egolatria i l'amor patològic que el narrador guarda d'ell mateix. La reiteració d'imatges reflectides en miralls, les projeccions d'ombres immenses i amenaçadores, els temors obsessius a la mort i altres referències, revelen les fractures mentals i espirituals d'una persona que ha perdut el seny i s'ha convertit en insà pregoner de la mort. No l'afecten només problemes obsessius i fixacions romàntiques: els seus mals mentals són més amplis, més profunds i més greus. El somni del ciclista voltant la imaginària vagina de Melita es refereix molt probablement a la misogínia de Lorenz i a la seva repressió i frustració sexual.

Els dobles juguen un important paper en el film. Hi ha quatre parelles: el pacífic Hug i el pocavergonya Wigottschinski (Edthofer), la mare i la tia, Maria i Melània, Verònica i Melita. En aquesta ocasió els dobles no són sobrenaturals, sinó reals. Com tots els dobles, són destructius, devastadors i mortífers. Les seves relacions són d'oposició, enfrontament i aniquilació mútua. Com s'esdevé amb *El Dr. Jekyll y Mr. Hyde* (1886), de Stevenson, i *El doble* (1846), de Dostoievski, els dobles són missatgers de la bogeria, el mal, la destrucció i la mort. Els del relat posen de manifest la ment retorçada, l'esperit pervertit, les tendències desordenades i la malignitat d'ànim de Lorenz al final d'un procés que l'ha dut de l'honoradesa a la mentida i al crim.

D'altra part, Murnau mostra allò que el cinema pot aconseguir més enllà de la verbalització d'un text literari. El cinema pot visualitzar processos interns i exposar-los de manera penetrant als ulls de l'espectador. De la mà de Murnau, *Phantom* va contribuir a establir, i finalment a imposar, codis psíquics al cinema³. Experimentar en aquest sentit va ser un dels motius de l'interès que el realitzador va tenir per dirigir el film.

Després de més de sis anys de presó, Lorenz pren el camí de la redempció. Ho fa amb tan exagerada facilitat, suports, èxits i felicitat, que l'espectador sent escepticisme i incredulitat, com sens dubte desitjava Murnau. L'acte sisè no exposa la resolució del relat, sinó un episodi efímer d'una història que segueix oberta. La narració se presenta mitjançant un llarg flashback, el present del qual se situa en l'actualitat (1922) i comprèn els moments en els quals Lorenz escriu la seva història. Aquesta és d'uns quants anys abans. El narrador en primera persona és el propi protagonista.

La nova banda sonora, de Robert Israel (Califòrnia, 1963), ofereix una partitura expressiva, poderosa, ben sincronitzada amb l'acció i emocionant. El tema principal és un vals. Conté evocacions de la història d'amor i de la follia. La fotografia, d'Axel Graatkjaer i Theophan Ouchakoff, manté estàtica la càmera, com a reflex del deteriorament interior de Lorenz. Mostra textures no realistes per explicar la seva desorientació⁴. Crea composicions d'admirable bellesa plàstica i d'extraordinari poder visual. ■

NOTES

(1) Klaus KANZOG, "Las posibilidades del cine con la literatura: Phantom (Fantasma) (1922)", en "Cien años de cine (1895-1995)", Siglo XXI editores, v. 1, pàgs. 430-447, Mèxic 2009. Diu textualment: "Personatges i moviments, situacions i accions, estan perfectament definits. També se suggereixen els emplaçaments i els enquadraments de la càmera".

(2) Va estar casada (1922-33) amb Fritz Lang.

(3) Klaus Kanzog, *Ibidem*, pàg.437.

(4) JIM'S REVIEWS, "Phantom, directed by F. W. Murnau", jclarkmedia.com, octubre 2006.

TÍTOL: *Phantom*

IMATGE: 1.33:1 4/3

ÀUDIO: muda

SUBTÍTOLS: castellà i portuguès

EXTRES: F. W. Murnau, nova partitura musical de Robert Israel, galeria de fotos, filmografies i fitxes.

EDITORIA: Divisa Home Video